

EGY ÉLETÉRZÉS HÁROM PARAFRÁZISA

ÉJFÉLI COWBOY, SZELID MOTOROS, ZABRISKIE POINT

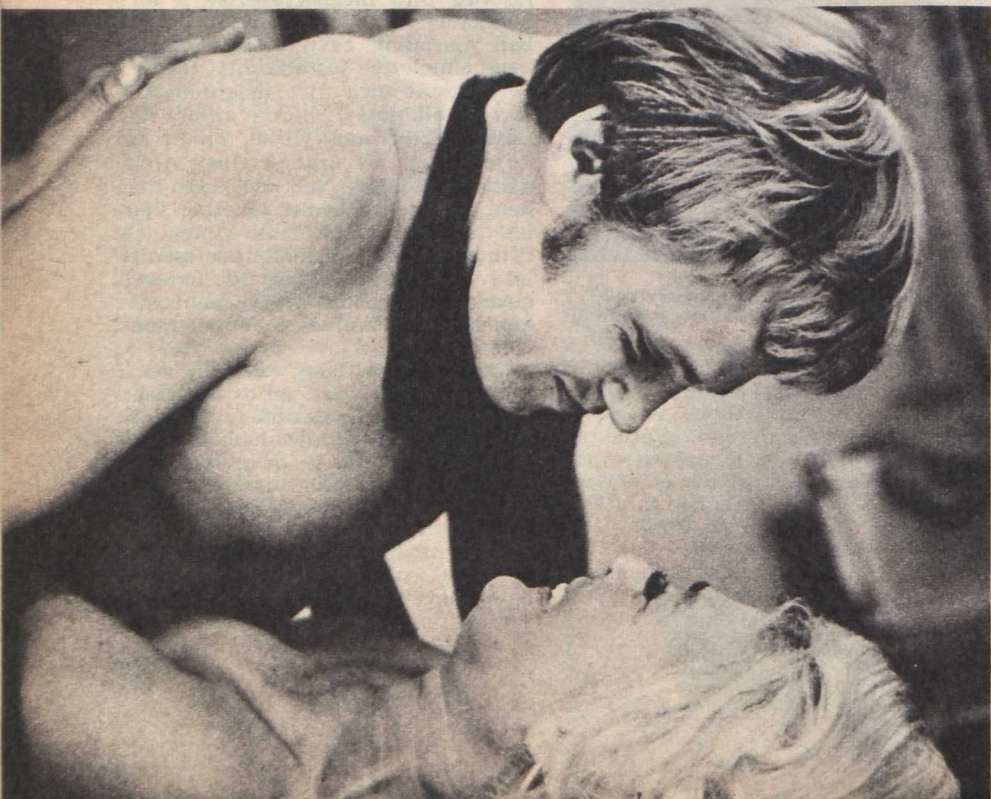
(Londoni filmlevél)

A fiatalok életérzéséről lesz szó. pontosabban: a fejlett technikai civilizáció áldásai és átkai közt élő amerikai fiatalokról. Tavaly három kimagasló film is készült erről a témáról; most szinte egyidőben sikerült megnéznem mindhármát Londonban. Persze a három film nem trilógia. Témában, szemléletben nagyon is távoli filmek ezek. De a cowboy-mezes szépfíút és a rendőrtérrel fegyveresen szembeszálló egyetemistát mégis összeköti az az alapélmény, hogy ők az elsők, akik a sokat reklámozott abszolút szabadságról a saját bőrükön tanulták meg: az valójában nem más, mint végtelen közöny. Ezekből a filmekből az derül ki, hogy a „jóléti társadalom” versenyben fogyasztó polgárainak egyszerűen nincs idejük egymás számára. A rendszer fogaskerekei mind

gyorsabban forognak s az üres rohanásban az emberi kapcsolatok egyre lazulnak, formálisabbá válnak. A válságérzet légkörében most felnőtt fiatalság valójában kallódó, megvert nemzedék, melyet a tékozló apák nem méltatnak figyelemre, vagy nem tudnak megérteni.

Vannak közöttük, akik jóformán el sem jutnak helyzetük felismeréséig, csak gyenge, kudarcra ítélt kísérletekre futja erejükből és elmerülnek a létért folyó küzdelem kegyetlen világában. De ehhez a nemzedékhez sok nyílt eszű, kérdező, elégedetlen, jobbat akaró ember is tartozik, akik nem csak azért akarnak élni, hogy pénzt keressenek, házuk, családjuk, autójuk olyan, vagy különb legyen, mint a szomszédainak. Nem tudják pontosan, hogy mit akarnak, de a szívükig érő közönyben elszántan gázolnak valamerre, ahol önmagukat sejtik.

John Voight és Sylvia Miles — John Schlesinger: Éjféλι cowboy című filmjében





Dennis Hopper, Peter Fonda és Jack Nicholson — Dennis Hopper: Szelíd motoros című filmjének főszereplői

Az első film, az *Éjjeli cowboy* hőse gazdag nőkkel, sőt szorult helyzet esetén akár férfiakkal szeretné eltatni magát. Ez a buta szépfüú a legnagyobb éhezés idején sem gondol arra, hogy esetleg munka árán jusor keresethez. Joe Buck, (John Voight játssza) azért hagyta ott a tányérmosogatóst Texasban, mert megunta, hogy mások kihasználják, hogy csupán egy ismétlődő, unalmas munkafolyamat része. Azt gondolta, ha felmegy a világvárosba, végre a maga életét élheti. Persze nem várták csinos, gzdag, szerelemre sóvár asszonyok. Eddig csak a munkaerejét adta el, most pedig önmagát adja el. Nincs senki a nagyvárosban, aki az életét hozzá akarná kapcsolni. Az egyetlen társ, egy sánta, mocskos olasz tolvaj, akivel egy lebontásra ítélt ház fűtetlen szobáiban osztotta meg anyagi és érzelmi nyomorúságát, meghal tüdőgyulladásban.

A film angol rendezője, John Schlesinger hűvös távolságtartással ábrázol. Nem gerjeszt a nézőben szenvedélyt, csak fájó csodálkozást. Mi mást is érezhetne az ember ennyi rideg magány, ennyi emberi zsácutca láttán? Nagyon nehéz lehet

ott boldognak lenni, ahol az emberek így félnek egymástól, és ahol így szenvednek egymás hiányától.

A következő film, a *Szelíd motoros* (Easy Rider) két hőse mintha az *Éjjeli cowboy* sorsának tanulságából okulva indulna az életbe. Wyatt (Peter Fonda) és Billy (Dennis Hopper) úgy érzik, hogy a város megfojtja egyéniségüket, az élethez nagy, szabad térre, sok mozgásra és kevés emberre van szükségük. Meggyőződéses hippi mindkettő, ennek az életformának minden színes külső kellékével. Létfenntartó foglalkozásuk nem kevésbé alvilági, mint az „éjjeli cowboyé”. Motorjuk benzintartályába rejtve kábítószert csempésznek Mexikóból az Egyesült Államokba és közben hegyen, völgyön, kaktuszerdőn, kavicsivatagon át motorozva élik a maguk szabad, szemlélődő életét. Szelíd, kedves, gondolkodó fiatalok, tiszteletben tartják mások egyéniségét, csak nem hajlandók úgy élni, mint az emberek többsége. Annyi csalást, igazságtalanságot, kegyetlenséget látnak kóborlásaik folyamán, hogy eszükbe sem jut „munkájukat” bűnnek tekinteni. Persze tudják, hogy amit tesznek, az büntetendő, de maguk is



Jelenet Michelangelo Antonioni:

marihuánát szívják és a kábítószer-ek élvezetét az emberi felszabadulás egyik lehetséges állomásának tartják.

Ennek a két motorosnak semmi köze azokhoz a vad, motoros huligánokhoz, akik erőszakoskodnak és rettegésben tartják a lakosságot. Hosszú sivatagi útjuk után egy időre megleptszenek egy hippi-farmon, ahol álmódzó fiatalok primitív ös-közösségben akarják megvalósítani az erőszakmentes, szabad életet. Távol a technika világától egyszerű körülmények között élnek, mint a bibliai szántóvetők. A film nyílt rokonszenvenvel, belülről ábrázolja ennek a közösségnek az életét. Itt nincsenek törvény merevítette kapcsolatok. A fiatalok érzelmeik fuvatára úgy hajlanak egymáshoz, mint a virágok a szélben. És úgy is válnak el.

Hőseink rövid, idilli pihenő után folytatják útjukat. A városba érve mindjárt bajba kerülnek. A rendőrségi fogdában pártfogóra akadnak, aki szabadulásuk után csatlakozik is hozzájuk. De akárhová mennek ezután, mindenütt gyűlölettel utasít-

ják el közeledésüket. Idegen mótely hordozóit látják bennük. Egy éjjel a polgárok a sheriff vezetésével rájuk támadnak, új társukat megölik, ők pedig tovább menekülnek a következő városba.

A film utolsó negyede a hippik kizsájtottságának és üldözöttségének látomása. Bármennyire erőteljesek, szuggesztívek ezek a jelenetek, melyeknek végén a két motorost a „rendes” amerikaiak lesből agyonlövik, a film ezen a ponton elveti a súlykot. Az ártatlanul meghaló Wyatt és Bill valóságos hippi Krisztussá nemesedve szenved mártíriumot. A film szerint erőszakmentes, szelíd lázadásukért kellett meghalniuk. A szabadságukra féltékeny konformisták irigy gyűlöletből ölték meg őket. Ezt a végletes, „a hippik jók, a többiek gonoszok” elvet a film sem etikai, sem filozófiai síkon nem tudja mással alátámasztani, mint a hippik eltúlzott szelidségével és a kívüllág irántuk tanúsított erőszakos kegyetlenségével.

A film emléke mégis szép és maradandó. Dennis Hopper, a rendező,



Zabriskie Point című alkotásából

nem tudja ugyan eltakarni a hippí lét hosszú távon céltalan és üres voltát, de azzal a szeretettel, mellyel a mai harmincon aluliak nyílt, előítélet mentes, szabad gondolkodását, mások iránti türelmét és szelídségét bemutatja, fiatal nézők millióit nyerte meg magának. Sikeréhez hozzájárulnak az ihletett, emlékezetes beat számok is, amelyek a hosszú vándorút vadregényes tájain éppúgy felcsendülnek, mint a családások, bánatok vagy az idilli rövidségű örömtől közepette. Ebben a kevésbé szédű filmben a zene hordozza az érzelmeket. És persze a képek, melyek a külföldön élő Kovács László meglepően újszerű és sokszor megrendítően szép operatőri munkáját dicsérik.

Antonioni új műve, a *Zabriskie Point* az egyetlen a három film közül, amelyben a fiatalok általános életérzése politikai tudatossággal párosul. Mindjárt az elején egy kaliforniai egyetem diákgyűlésének heves vitájába csöppenünk. A témák: diáksztrájk, forradalom, osztályszövetség a szegény négerék és fehérek

között, szervezettség vagy anarchia. Főhősünk (Mark Frechette, fiatal műkedvelő színész játssza) otthagyja a vitát, elmegy egy fegyverkereskedésbe és barátjával együtt pisztolyt vásárol, hogy ne érje védtelenül a rendőrség várható támadása az egyetem ellen. A hangulat baljós. Villogó tetőlámpákkal szírenázó rendőrautók cikáznak, bennük védőálarcos, marcona zsaruk. Az összecsapás rövid és véres. A baloldali egyetemistákat gumibottal összeverik, könnygázzal kifüstölik az egyetemről, a néger diákokra pedig löfegyverekből tüzet nyitnak. Hősünk a gyilkos rendőrré rá akar löni, de valaki megelőzi. Elfogják. A rendőrségi fogdában összekerül barátjával. Kihallgatják, azt vallja, hogy Marx Károlynak hívják. A bikafejű rendőr így is írja be a jegyzőkönyvbe. Nem vall ellene senki, elengedik. Felzaklatva igyekszik kifelé Los Angelesből. Ebben az ideglázban minden nyomasztóan hat rá. A végtelen gyártelepek, a fullasztó, füstös város, a rengeteg ostoba reklám. Kihajt a repülőtérré, kiválaszt



Daria Halprin és Mark Frechette, a Zabriskie Point főszereplői

szerre megtelik szeretkező párokkal, hőseink boldogsága kozmikus méretűvé nő. Úgy érzik, elérték azt a teljességet, amit fiatal életükben eddig hiába kerestek. Egész együttlétük alatt egyetlen vitájuk van. A lány nem tud egyetérteni a fiú forradalmat akaró elszántságával. Hazaindulás előtt játékos hangulatban a gépet bepingálják színes hippy mintákkal, majd a fiú felszáll. A lány a kocsiján megy hazafelé. Bekapcsolja a rádiót és meghallja, hogy szerelmét, aki percek alatt visszaért, a Los Angeles-i repülőtéren a rendőrök mint repülőgéprablót agyonlőtték. A lány első kétségbeesésében apjához megy, de rájön, hogy hiába, hiszen aligha tudná megértetni, mi minden történt vele ma, mit vesztett ő ebben a fiúban.

A fiútól nem maradt rá más, csak egy vörös ing, amit a repülőből dobott le, amikor megismerkedtek. A lány számára egyszerre jelkép lesz ez a ruhadarab. Utolsó látomása (képzeletben levegőbe röpti az összkomfortos szállodát, az üres, konzumvilág szimbólumát) arra utal, hogy szerelmének halála után csatlakozni fog azokhoz, akikkel a fiú együtt harcolt.

A három film a mai amerikai fiatalság kiábrándultságának három lépcsőfoka. A három film fiataljait minden különbségükön túl összeköti az, hogy a sikermánias, profitéhes környezetben nem a pénzt, hanem önmagukat keresik. Az *Éjjeli cowboy* primitív, zsákutcába vezető „lázasát” a *Szelíd motoros* tudatos hátat fordítása követi. Ám a lázadásnak ez a formája is hajótörést szenved az uniformizált Amerika erőszakosságán és az életforma önpusztító, sehová sem vezető céltalanságán. Nem véletlen, hogy a harmadik, a *Zabriskie Point* az egyetlen, amely a fiú tragédiája ellenére sem jelent pesszimista lezárást. Ebben a filmben néhányat szippanthatunk abból a kínzó, ellentmondásokkal terhes, robbanással fenyegető atmoszférából, amelyben talán a jövő Amerikája formálódik.

KÖRÖSPATAKI KISS SÁNDOR

a sokszáz parkoló magánrepülőgép közül egy kis kétszemélyes sportgépet, barátságosan köszön egy mit sem sejtő szerelőnek s a levegőbe emelkedik. Fent a magasból a tágas, zöld Kalifornia már kevésbé fenyegető.

A hősnő (Daria Halprin, ugyancsak ismeretlen amatőr színésznő) kis tisztviselő egy hatalmas, modern, üveg-beton felhőkarcolóban. Elvesztettnek érzi magát a komputerizált, hangos, telefonos, ipari tévés szupertechnika szorításában. Szeretne kicsit kiszökni ebből az uniformizált falanszterből. Autón száguld a sivatag felé, amikor a levegőből észreveszi a fiú. Rárepülés, veszélyes évdés, leszállás, majd ismerkedés után együtt ereszkednek le a címadó Zabriskie Point meredélyén a sivatag csöndjébe. Talán a környezet, a vegytiszta egvedüllét, a társadalmon kívüliség érzése hozza magával, hogy kevés szóból is jól megértik egymást. Hirtelen támadt szerelmüket vagy inkább szenvedélyüket Antonioni egy tágas, merész vízióban ábrázolja. A sivatagi hegyoldal, a kiszáradt folyómeder egy-